

Fröviskolan 7-9
Frövivägen 3B, 579 32 HÖGSBY

2009-09-25

1 (14)

Dnr: 00-2008:474

Högsby gymnasieskola
Ringvägen 5, 579 33 HÖGSBY

Högsby kommun
Kyrkogatan 8, 579 80 HÖGSBY

Utbildning för nyanlända elever

Kvalitetsgranskning av Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola i Högsby kommun

Sammanfattande bedömning

- Kommunen måste se till att nyanlända elever får tillgång till skolgång utan oskäligt dröjsmål.
- Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola måste utveckla arbetet med att kartlägga elevernas kunskaper för att bättre kunna individanpassa undervisningen. Åtgärder måste vidtas så att eleverna i Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola får tillgång till studiehandledning på modersmålet.
- Kommunen bör utarbeta övergripande riktlinjer för mottagande av nyanlända elever i kommunen. Kommunen behöver försäkra sig om att de elever som är berättigade till modersmålsundervisning erbjuds detta ämne.
- Kommunen och skolorna bör förbättra arbetet med uppföljning och utvärdering av nyanlända elevers utbildning.
- Fröviskolan 7-9 bör inventera och bedöma olika personalgruppers behov av kompetensutveckling avseende nyanlända elevers utbildning.
- Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola behöver utveckla arbetet med att integrera nyanlända elever i skolans sociala gemenskap.

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av utbildning för nyanlända elever under perioden januari till juni 2009. Granskningen av Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola i Högsby kommun ingår i detta projekt. Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport "Utbildning för nyanlända elever".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar ska bidra till förbättrad måluppfyllelse genom att tydliggöra behov av utveckling inom prioriterade områden, så att skolor, övriga verksamheter och huvudmän ges förutsättningar för att genomföra förbättringar. Huvudsyftet är att granska hur lärare, rektorer och huvudmän tar sitt ansvar för undervisningens kvalitet, med fokus på elevernas kunskapsresultat.

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar initieras med utgångspunkt i en nationell risk- och väsentlighetsanalys. Med denna som grund inriktas kvalitetsgranskningen mot områden i behov av förbättring samt görs ett urval av huvudmän och skolor som granskas utifrån i förväg fastställda perspektiv och frågeställningar.

Tidigare studier har visat att många av de lärare och skolläda som möter nyanlända elever har ett djupt engagemang och en stor öppenhet mot eleverna och deras vårdnadshavare. Men nyanlända elever får ändå inte alltid en utbildning som är likvärdig och heller inte alltid anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Det råder skillnader mellan kommuner i sätt att organisera och genomföra utbildningen och måluppfyllelsen är generellt sett låg. Forskning och tidigare inspektioner visar att den utbildning nyanlända elever får inte alltid är anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Nyanlända elever får ofta ensidigt ägna sig åt att lära sig svenska som andraspråk medan tillgång till andra ämnen många gånger är begränsad. Erfarenheter från inspektion visar också att eleverna inte heller erbjuds undervisning i modersmålet eller studiehandledning i modersmålet i tillräcklig utsträckning. Många nyanlända elever upplever enligt tidigare studier svårigheter i kontakten med andra elever och att bli en del av den sociala gemenskapen i skolan.

Skolinspektionen har därför valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot kommunens och skolornas insatser för att nyanlända elever ska få en likvärdig utbildning med god kvalitet. Totalt har 14 kommuner och 34 grund- och gymnasieskolor i landet granskats.

Resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning redovisas dels i en sammanfattande rapport, dels i rapporter/beslut med bedömningar för varje granskad kommun och i vissa fall även skolor, där Skolinspektionen tar ställning till om kommunen uppfyller skolförfattningarnas krav och med vilken kvalitet undervisningen bedrivs. I de fall behov av åtgärder framkommit, ansvarar kommunen för att åtgärder vidtas som syftar till förbättring.

Högsby kommun har ingått i kvalitetsgranskningen och resultatet redovisas i detta beslut. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen, Fröviskolan 7-9, Högsby gymnasieskola, samt av information som samlats in vid intervjuer den 17 och 18 mars 2009. I kommunen och skolorna genomfördes intervjuer med förvaltningschef, rektorer samt ett urval av lärare och elever. Beslutet grundar sig även på annan information som finns inom Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för kommunen och skolorna har beretts möjlighet att sakgranska vad som framkommit vid granskningen. Ansvariga inspektörer för kvalitetsgranskningen i Högsby kommun har varit Rut Hård af Segerstad och Johan Nilsson.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat två olika frågeområden med underliggande delfrågor.

1. Hur är det att vara nyanländ elev i skolan?

Fokus i denna kvalitetsgranskning har varit att granska skolornas förmåga att genom en individuell planering anpassa undervisningen till varje elev samt i vilken utsträckning skolorna utgör en trygg miljö med inriktning mot lärande. I de fall granskningen finner att kommunen/skolan lyckats möta elevens behov på ett bra sätt har också undersökts vad som gjort att de lyckats. I motsvarande fall har undersökts vilka hinder som finns.

I detta sammanhang har även undersökts hur kommunens strategier för de nyanlända ser ut, hur samverkan mellan olika berörda parter i samhället fungerar och i vilken utsträckning skolan har fungerande rutiner för mottagande och skolinledning. Vidare har eventuell förekomst av kränkningar undersökts.

2. I vilken mån är undervisningen för nyanlända elever ändamålsenlig?

Huvudfokus inom detta område har varit på vilket sätt man kan se att undervisningen är organiserad utifrån varje nyanländ elevs behov och förutsättningar, om skolan värderar elevens kunskaper och utformar undervisningen så att eleven får fortsätta att utvecklas från sin nivå. Det har också varit viktigt att undersöka vilken kompetens personalen som undervisar de nyanlända har när det gäller språkutveckling samt hur kommunen gör för att få den kompetens som behövs.

Inom detta område har också granskats hur kommunen samordnar sina resurser, om skolan har tydliga rutiner för vem som har ansvar för elevens undervisning, i vilken utsträckning kommunen satsar på modersmålsundervisning. Även frågor om hur skolan och kommunen följer upp elevernas kunskapsutveckling och använder resultaten som grund för analys och omprövning av mål och metoder har behandlats.

Granskningen omfattar elever som anlänt till skolan under år 2008 och 2009.

Beskrivning av kommunen och besökta skolor

Högsby kommun ligger mitt i Kalmar län och har en befolkning på ca 6 000 personer. Kommunen är en landsbygds kommun som omfattar centralorten Högsby samt flera mindre tätorter. Andelen invånare med utländsk bakgrund är 12 procent i kommunen (2007-12-31).

Kommunstyrelsen är ytterst ansvarig för beslut inom skolområdet. Till kommunstyrelsen finns ett utbildningsutskott som ansvarar för och bereder kommunens utbildningsfrågor. På tjänstemannanivå är chefen för Barn- och utbildningsförvaltningen ytterst ansvarig för verksamheten.

Skolan i Högsby kommun är organiserad i tre rektorsområden. Ett område för grundskolorna i centralorten Högsby, ett område för skolorna i ytterområdena samt ett rektorsområde för gymnasiet och vuxenutbildningen. Fröviskolan 7-9, som är kommunens

enda skola för grundskolans årskurser 7-9, tillhör rektorsområde 1 i centralorten. Gymnasieskolan är förlagd till Högsby utbildningscenter, som även omfattar kommunens vuxenutbildning.

Högsby kommun har tagit emot flyktingar och asylsökande sedan 1986. Tidigare fanns en flyktingförläggning på orten. Under början av 2000-talet tog kommunen emot 50-90 flyktingar per år. De nyanlända elever som skolorna i Högsby tog emot under denna tid var huvudsakligen flyktingar. Idag tar kommunen emot asylsökande och personer som söker uppehållstillstånd som själva valt att bosätta sig i kommunen. Skolorna i Högsby tar även emot nyinflyttade elever från länderna kring Östersjön, framför allt från Tyskland och Polen.

Fröviskolan 7-9

Fröviskolan 7-9, som är kommunens enda skola för grundskolans årskurser 7-9, har ca 240 elever. Till rektorsområdet hör även Fröviskolan 0-6. För områdets ledning finns en rektor på heltid och en biträdande rektor på halvtid. Under 2008 och våren 2009 tog Fröviskolan 7-9 emot tio nyanlända elever.

Högsby gymnasieskola

Högsby gymnasieskola har 114 elever (2008-10-15). Utbildningen omfattade läsåret 2008/2009 barn- och fritidsprogrammet, byggprogrammet, handels- och administrationsprogrammet, medieprogrammet, omvårdnadsprogrammet, samhällsvetenskapsprogrammet och individuella program. Vid tidpunkten för kvalitetsgranskningen hade skolan 26 nyanlända elever från elva länder. Av dessa elever var sjuttion inskrivna på individuella program, övriga studerade på nationella program.

Skolinspektionens iakttagelser

Att vara nyanländ elev i skolan

Fröviskolan 7-9

Enligt Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever¹ bör kommunen ha riktlinjer för mottagande av nyanlända elever. Kommunen bör också verka för att samarbetet mellan olika berörda parter i närsamhället utvecklas. Högsby kommun har riktlinjer för mottagande av flyktingar "Plan för Högsby kommuns flyktingmottagning 2004-05-01 och tillsvidare" som även omfattar ett avsnitt om barns och ungdomars skolgång. I dokumentet beskrivs ansvarsfördelningen kring mottagandet av flyktingbarn i skolan, däremot saknas riktlinjer för mottagandet av övriga nyanlända elever. Enligt Fröviskolans rektor fanns det tidigare en tydligare samverkan mellan berörda parter i kommunen kring mottagandet av nyanlända elever. Idag är denna elevgrupp mer heterogen än tidigare och rektor uppger att det är svårt för skolan att få kännedom om de barn och ungdomar som flyttar till kommunen, vilket försvårar framförhållningen vad gäller planeringen av undervisningen för dessa elever.

¹ Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

Intervjuer med rektor och förvaltningschef samt dokumentation visar att Fröviskolans arbetssätt och organisation avseende nyanlända elever tidigare byggde på att eleverna var flyktingar. De elever från andra länder som skolan tar emot idag omfattar såväl elever från Tyskland och Polen som asylsökande elever. Dessa elever har i många fall haft en lång och regelbunden skolgång i sitt hemland. Tidigare fanns det introduktionsklasser i kommunen, men nu har man, enligt förvaltningschefen, en förändrad strategi och vill att de nyanlända eleverna så snart som möjligt ska kunna följa undervisningen i sina ordinarie klasser. I Fröviskolans dokument "Rutiner för mottagande av elever från andra länder" betonas vikten av att skolan betraktar eleverna från andra länder som individer och inte som en homogen grupp och att skolans agerande från mottagandet till reguljär skolgång måste utgå från individens bakgrund och situation.

När skolan får kännedom om nyinflyttade barn kallas barnet med föräldrar till ett inskolningssamtal, vilket vanligen sker cirka två månader efter att barnet anlänt till kommunen. Enligt förordningen om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.² ska barn som omfattas av förordningen tas emot i det offentliga skolväsendet så snart det är lämpligt med hänsyn till deras personliga förhållanden. bör dock ske senast en månad efter ankomsten till Sverige. Enligt skollagen³ motsvaras skolplikten av en rätt till utbildning inom det offentliga skolväsendet. (Se bedömning i avsnitt Huvudmannens ansvar). Enligt rektor är huvudsyftet med inskolningssamtalet att etablera kontakt. Vid inskolningssamtalet efterfrågas uppgifter om bland annat antal skolår och eventuella allergier. Därefter påbörjar eleven sin skolgång. Alla nyanlända elever på Fröviskolan 7-9 går den första tiden i en inskolningsgrupp, men får också efter någon vecka en placering i ordinarie klass.

Enligt läroplanen för det obligatoriska skolväsendet m.m., Lpo 94⁴, ska alla som arbetar i skolan medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen. Alla som arbetar i skolan ska vidare gemensamt med eleverna ta ansvar för den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön. I kommentarerna till Skolverkets allmänna råd om utbildning av nyanlända elever⁵ framhålls betydelsen av faddrar, mentorer och kamratstödjare i samband med skolintroduktionen av nyanlända elever för att underlätta elevens väg in i klassens och skolans gemenskap.

Under verksamhetsbesök och i intervjuer ger eleverna uttryck för att de blir väl bemötta av sina lärare och får god hjälp med sina studier. Generellt sett fungerar kontakten med andra elever på skolan bra, men eleverna ger också uttryck för att de känner sig ensamma och att det är svårt att få vänner bland de svenska eleverna och bli fullt ut accepterade. Vid besöket finns ingenting i skolans miljö som vittnar om att där går barn från andra länder. Intervjuade elever tror inte att deras skolkamrater känner till något

² 4 § förordningen om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.

³ 3 kap. 1 § skollagen

⁴ Avsnitt 2.1 i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet m.m. (Lpo 94)

⁵ Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

om de nyanlända elevernas hemländer och skolbakgrund. De har heller inte fått möjlighet att berätta för andra elever på skolan om denna bakgrund. Fröviskolan 7-9 gör idag inga särskilda insatser för att de nyanlända eleverna ska komma in i skolans gemenskap. Enligt rektor finns det dock en praktisk smidighet kring dessa frågor i organisationen. Klassföreståndarna ansvarar för att introducera den nya eleven i klassen när eleven fått en klassplacering. Det finns för närvarande inget faddersystem och den verksamhet med kamratstödjare som skolan, enligt arbetsplanen, har för avsikt att införa har ännu inte kommit igång. Intervjuade lärare är medvetna om att nyanlända elever har svårt att komma in i gemenskapen och få svenska vänner, detta gäller särskilt för flickor. Lärarna framhåller att de försöker uppmuntra de nyanlända eleverna att ta första steget i kontakten med andra elever. Detta bekräftas i samtal med elever, som uppger att de själva får försöka ta kontakt med de andra eleverna på skolan.

Skolinspektionen bedömer att situationen att vara nyanländ elev på Fröviskolan 7-9 är tillfredsställande. De nyanlända eleverna känner sig väl bemötta av de vuxna på skolan och skolan strävar efter att anpassa introduktionen efter elevens individuella behov. Det varierar dock i vilken utsträckning eleverna känner sig delaktiga i den sociala gemenskapen på skolan. Skolan saknar dessutom en tydlig struktur för elevens introduktion i klassens och skolans gemenskap. Skolinspektionen rekommenderar därför att skolan utvecklar sitt arbete med hur nyanlända elever ska kunna integreras i skolans sociala gemenskap.

Högsby gymnasieskola

På Högsby gymnasieskola finns ett av rektor fastställt dokument "Introduktion av ny elev på Högsby Utbildningscenter". Inför skolstarten besöker eleverna skolan och träffar då rektorn. Eleverna träffar också en studie- och yrkesvägledare som ansvarar för att studieplan upprättas. Vid intervjuer framkommer att elevernas föräldrar inte deltar i detta första besök på skolan. Rektorn utgår från att flyktingsamordnaren har träffat elever och föräldrar och framhåller att mentorena träffar eleverna och deras föräldrar vid utvecklingssamtalen varje termin. Det är mentors uppgift att ta ytterligare kontakt och att informera om skolsystemet. Vid intervjuer med elever framkommer att vägledaren vid introduktionssamtalet efterfrågat uppgifter om tidigare studier och betyg, men att man inte gjort någon kartläggning av elevernas kunskaper i olika ämnen.

Rektorn får information om nyanlända gymnasieelever via kommunens flyktingsamordnare eller via rektorn på grundskolan. Det händer också att ungdomarna tar kontakt direkt med skolan. Om de nya eleverna är 16 år och har yngre syskon som också ska påbörja sin skolgång i Högsby kan de i vissa fall inleda skolgången på Fröviskolan 7-9.

Av de nyanlända eleverna på skolan är sjutton elever inskrivna på individuella program i mars 2009. Av dessa elever tillhör cirka hälften den så kallade IV-sfi-gruppen. Eleverna i IV-sfi-gruppen äter lunch tillsammans med övriga gymnasieelever på Högsby utbildningscentrum, men får all sin undervisning i kommunens lokaler för svenskundervisning för invandrare, som ligger ett hundratal meter från gymnasieskolan.

Gruppen består av elever i åldern 16-20 år. Även någon äldre studerande ingår i gruppen. En förmiddag i veckan läser gruppen tillsammans med vuxna sfi-studerande, som dock inte är föräldrar till ungdomarna.

Enligt läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94⁶, ska alla som arbetar i skolan medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen. Alla som arbetar i skolan ska vidare gemensamt med eleverna ta ansvar för den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön. I kommentarerna till Skolverkets allmänna råd om utbildning av nyanlända elever⁷ framhålls betydelsen av faddrar, mentorer och kamratstödjare i samband med skolintroduktionen av nyanlända elever för att underlätta elevens väg in i klassens och skolans gemenskap.

Enligt skolans rektor fungerar integrationen av de nyanlända eleverna huvudsakligen väl, han ser dock ett problem i att de nyanlända eleverna främst umgås med varandra, men menar att det är svårt att göra riktade insatser för elevgruppen utan att det blir utpekande. Tidigare försök med riktade insatser har inte fått den positiva effekt skolan hoppats på, utan har av vissa elever upplevts som utpekande.

Av dokumentation och intervjuer framgår att det är elevernas mentorer som ansvarar för att värdegrundsfrågor diskuteras och följs upp. Detta sker på mentorstid och på klassråd. Enligt intervjuade lärare uppstår det sällan problem mellan eleverna. Man hänvisar till skolans litenhet, "den lilla skolan där man blir väl omhändertagen" och att det finns en samsyn bland lärarna. Lärarna framhåller också att de nyanlända eleverna tar hand om varandra och är uppmärksamma på om någon är ensam. Lärarna uppfattar att de nyanlända eleverna blir väl bemötta av andra elever på skolan, men är medvetna om att det kan vara svårt för eleverna från andra länder att få svenska vänner. De framhåller att det är svårt att få elever från olika klasser att arbeta ihop i skolan, eftersom man vanligen endast umgås med dem som läser samma kurs.

Intervjuade elever i såväl IV-sfi-gruppen som IV-gruppen bekräftar att det är svårt att få kontakt med andra elever på skolan. I samband med friluftsdagar kommer eleverna i kontakt med övriga gymnasieungdomar, men i övrigt är kontakterna med andra elever få. De nyanlända eleverna uppger i intervjuer att de saknar kontakten med svenska elever. Eftersom skolan inte har något system för att utveckla kontakten mellan nyanlända elever och övriga gymnasieelever har de nyanlända eleverna endast sina lärare och elever i den egna gruppen att vända sig till.

Skolans rektor har i samband med faktagranskningen av rapporten meddelat att undervisningen för eleverna i IV-sfi-gruppen senare under vårterminen 2009 flyttats till gymnasieskolan för att underlätta inför nästa läsår, då dessa elever kommer att ha sin undervisning i gymnasieskolans lokaler. Trots detta rekommenderar Skolinspektionen att skolan utvecklar sitt arbete med hur nyanlända elever ska kunna integreras i gym-

⁶ Avsnitt 2 i 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

⁷ Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

nasieskolans sociala gemenskap, så att detta kan ske redan i ett tidigt skede av elevens utbildning.

Undervisningens ändamålsenlighet

Fröviskolan 7-9

Enligt läroplanen⁸ ska undervisningen anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever anger att skolan bör kartlägga elevernas kunskaper i olika ämnen och genomföra kartläggningen fortlöpande genom återkommande samtal med eleven och, om möjligt, elevens vårdnadshavare.

Vid skolstarten upprättar specialläraren en handlingsplan för eleven. Inom ramen för kvalitetsgranskningen har Skolinspektionen tagit del av exempel på handlingsplaner för nyanlända elever. Av dessa framgår elevens klassplacering och vilka ämnen eleven ska läsa i inskolningsgruppen samt hur eleven förväntas börja läsa ämnen tillsammans med sin ordinarie klass. I takt med att eleven lär sig svenska förväntas hon eller han delta i undervisningen i idrott och hälsa, bild, musik och även matematik tillsammans med klassen. Det framgår också att eleverna ska delta i skolans gemensamma aktiviteter så som friluftsdagar. Handlingsplanerna ska utvärderas av lärare i svenska som andraspråk och vårdnadshavare under terminen, för elever i årskurs 9 ska utvärdering ske tillsammans med studie- och yrkesvägledare för planering inför höstterminen. Av intervjuer med personal och elever framkommer att utvecklingssamtal hålls minst en gång varje termin då eleven och föräldrarna får information om elevens skolgång. I inledningsskedet upprättas handlingsplaner för eleverna, senare upprättas individuella utvecklingsplaner och även åtgärdsprogram, om eleven behöver särskilt stöd.

I inskolningsgruppen, som på skolan även benämns "svenska 2-gruppen", försöker lärarna bilda sig en uppfattning om elevens kunskaper, men det görs ingen systematisk kartläggning av elevens kunskaper i alla ämnen. Undervisningen bedrivs i ett mindre klassrum som ligger centralt i skolan. Av intervjuer med lärare och elever framkommer att undervisningen huvudsakligen bygger på att eleverna arbetar individuellt med skriftligt material. I klassrummet finns en TV och en dator, men enligt lärare och elever är det ovanligt att man lyssnar eller ser på inspelat material eller använder datorn som hjälpmedel i undervisningen. Eleverna har individuella scheman. För de elever som gått på Fröviskolan en längre tid och börjat delta i den reguljära undervisningen upprättas veckovisa arbetsscheman i "svenska 2-gruppen". Planering görs inför den kommande veckan och utvärdering sker när veckan är slut. Dessa elever går ifrån svenskundervisningen i sin ordinarie klass för att ha svenska som andraspråk tillsammans med andra elever som läser detta ämne. Eleverna arbetar vid dessa tillfällen enligt sina individuella scheman med handledning av lärarna.

⁸ Avsnitt 1 i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet m.m. (Lpo 94)

Enligt skollagen⁹ är kommuner skyldiga att för undervisningen använda lärare, förskollärare eller fritidspedagoger som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Enligt Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever bör skolan inventera personalens behov av kompetensutveckling. Av dokumentation och intervjuer framkommer att de lärare som huvudsakligen undervisar nyanlända elever, med något undantag, har pedagogisk högskoleutbildning. Lärarna saknar dock utbildning i svenska som andraspråk och i några fall även lärarbehörighet i svenska.

En annan kategori lärare som saknas på Fröviskolan är modersmålslärare. Av grundskoleförordningen¹⁰ framgår att om en eller båda av elevens vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som modersmål och språket utgör dagligt umgängesspråk för eleven, ska eleven få sin undervisning i detta språk som ett ämne (modersmålsundervisning), om eleven har grundläggande kunskaper i språket och eleven önskar få sådan undervisning. Vissa undantag finns från huvudregeln, såsom att det ska finnas en lämplig lärare och att det ska finnas fem elever i kommunen som önskar undervisning i språket. Vid intervjuer framkommer att modersmålsundervisning för närvarande inte anordnas för elever vid Fröviskolan 7-9. Skolans rektor framhåller att det ofta rör sig om 3-4 elever med samma språkbakgrund på skolan och att det varit svårt för kommunen att hitta lämpliga lärare. Förvaltningschefen uppger i intervju att det är kommunens utvecklingsledare som har i uppgift att ta reda på behovet och erbjuda modersmålsundervisning. Enligt förvaltningschefen finns ingen efterfrågan på modersmålsundervisning. Högsby kommun har viss samverkan kring modersmålsundervisning med andra kommuner.

Vidare framkommer vid intervjuer att Fröviskolan 7-9 inte erbjuder eleverna studiehandledning på modersmålet. Som skäl anför skolans rektor avsaknaden av modersmålslärare. Enligt grundskoleförordningen¹¹ ska en elev få studiehandledning på modersmålet om eleven behöver det. En elev som har rätt till modersmålsundervisning och som före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet kan få studiehandledning på undervisningsspråket i stället för på modersmålet, om det finns särskilda skäl. I kommentarerna till Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever anges att studiehandledning syftar till att stödja ämnesundervisningen via det språk som elevens talar och att läraren som ger denna handledning tillsammans med ämnesläraren har en viktig roll. Forskning visar att kunskapsutvecklingen gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på det svenska språket. Samverkan mellan olika lärargrupper är därför av central betydelse för att undervisningen av nyanlända elever ska vara ändamålsenlig.

⁹ 2 kap. 3 § skollagen

¹⁰ 2 kap. 9 § grundskoleförordningen

¹¹ 5 kap. 2 och 3 §§ grundskoleförordningen

Eftersom skolan strävar efter att eleverna snabbt ska kunna delta i reguljär utbildning vilar ansvaret för de nyanlända elevernas språkliga och kunskapsmässiga utveckling på alla lärare. I dokumentation och samtal på skolan framkommer att lärarna i den reguljära utbildningen ofta upplever det som besvärligt att ta emot nyanlända elever. Som skäl anges att de nyanlända eleverna inte har samma förkunskaper i ett ämne som övriga elever i klassen och att det är svårt att kommunicera med eleverna innan de lärt sig svenska. Det finns å andra sidan även exempel på lärare som i undervisningen av nyanlända elever ser en utmaning för dem själva, som pedagoger, att hitta vägar för att stödja dessa elevers ämnesspecifika lärande. Enligt Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever¹² bör skolan inventera personalens behov av kompetensutveckling och bedöma olika personalgruppers behov av särskild kompetensutveckling. I kommentarerna till de allmänna råden betonas vikten av att alla lärare som undervisar nyanlända elever har grundläggande kunskap om vad andraspråksundervisning innebär och vad som är specifikt i det ämne man undervisar i. Av intervjuer och dokumentation framgår att Fröviskolan under de senaste åren inte genomfört några särskilda kompetensutvecklingsinsatser för lärarna med koppling till arbetet med nyanlända elever.

Enligt läroplanen för det obligatoriska skolväsendet m.m., Lpo 94¹³, måste skolans verksamhet utvecklas så att den svarar mot uppställda mål. För att en skola ska utvecklas måste den fortlöpande ifrågasätta sina undervisningsmål och arbetsformer, utvärdera sina resultat och pröva nya metoder. Enligt rektorn gör skolan ingen särskild uppföljning av nyanlända elevers kunskapsresultat eller utvärderar sitt arbete med dessa elever. Uppföljning sker på individnivå i samband med veckokonferenser på samma sätt som skolan följer upp övriga elevers resultat. Beträffande måluppfyllelse framhåller rektorn att naturorienterande ämnen kan utgöra problem för nyanlända elever. Intervjuade lärare framhåller att biologi och samhällsorienterande ämnen kan vålla svårigheter. Enligt lärarna är det svårt för elever som anländer i årskurs 9 att nå målen för grundskolan, däremot uppfattar man att det brukar gå bra om eleven kommer i årskurs 7 eller tidigare.

Skolinspektionen bedömer att Fröviskolan 7-9 i högre grad måste kartlägga elevernas kunskaper för att kunna individanpassa undervisningen. Vidare måste skolan erbjuda nyanlända elever studiehandledning på modersmålet för att eleverna snabbare ska kunna tillgodogöra sig undervisning i alla ämnen. Skolinspektionen vill särskilt framhålla att undervisningen även för nyanlända elever bör vara varierad och anpassad efter varje elevs förutsättningar och behov. Det är av stor vikt att skolan vid kompetensutvecklingsinsatser beaktar olika personalgruppers behov av kompetensutveckling för arbetet med nyanlända elever. Insatser behövs inte bara för de lärare som i första hand arbetar med elevgruppen, det är även viktigt att alla lärare har grundläggande kunskap om vad språkutveckling innebär, så att skolan kan erbjuda ett språkutveck-

¹² Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

¹³ Avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet m.m. (Lpo 94)

lande arbetssätt i alla ämnen. Skolan behöver vidare i högre grad följa upp och utvärdera arbetet med utbildning för nyanlända elever.

Högsby gymnasieskola

Vid intervjuer framkommer att det är skolans rektor och studie- och yrkesvägledaren som i anslutning till samtalet inför skolstarten avgör om eleven ska börja i IV-sfi-gruppen eller gå direkt till studier på individuella program. Utgångspunkten för undervisningen i IV-sfi-gruppen är att eleverna huvudsakligen läser svenska. Det finns exempel på elever som även läser grundskolekurser i engelska och matematik. Enligt intervjuade lärare är tanken att eleverna i IV-sfi-gruppen ska gå över till studier på individuella program nästa termin, äldre elever går vidare till grundläggande vuxenutbildning. Intervjuade elever är nöjda med undervisningen och tycker att de får ett bra stöd i sitt lärande. Eleverna uppfattar dock att studietiden blir onödigt lång. De önskar ett högre studietempo i form av längre skoldagar och fler hemuppgifter för att kunna gå snabbare framåt i studierna.

De nyanlända elever som läser inom individuella program, men som inte tillhör IV-sfi-gruppen, får sin undervisning i individuella programmets lokaler på Högsby utbildningscentrum, detta gäller oftast även i de fall eleverna läser gymnasiets A-kurser. Enligt intervjuade lärare finns det en trygghet i att få läsa A-kurser i IV-klassen. Den IV-ansvarige läraren gör en bedömning av när eleven är redo att läsa kurser inom programmen. Det finns exempel på nyanlända elever på Högsby gymnasieskola som efter några månader inom individuellt program gått över till studier på ett nationellt program.

Av gymnasieförordningen¹⁴ framgår följande. Om en eller båda av elevens vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som modersmål och språket utgör dagligt umgängesspråk för eleven, ska eleven få sin undervisning i detta språk som ett ämne (modersmålsundervisning), om eleven har grundläggande kunskaper i språket och eleven önskar få sådan undervisning. Vissa undantag finns från huvudregeln, såsom att det ska finnas en lämplig lärare och att det ska finnas fem elever i kommunen som önskar undervisning i språket. Enligt rektorn anordnar skolan inte modersmålsundervisning. Rektorn framhåller att det är osäkert om det sker en samordning av behoven av modersmålsundervisning bland eleverna på olika skolor i kommunen.

Enligt gymnasieförordningen¹⁵ ska en elev få studiehandledning på modersmålet om eleven behöver det. En elev som har rätt till modersmålsundervisning och som före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet kan få studiehandledning på undervisningsspråket i stället för på modersmålet, om det finns särskilda skäl. I kommentarerna till Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever anges att studiehandledning syftar till att stödja ämnesundervisningen via det språk som eleven talar och att läraren som ger denna handledning tillsammans med

¹⁴ 5 kap. 7 § gymnasieförordningen

¹⁵ 8 kap. 5 och 6 §§ gymnasieförordningen

ämnesläraren har en viktig roll. Forskning visar att kunskapsutvecklingen gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på det svenska språket. Vid intervjuer framkommer att studiehandledning på modersmålet inte ges till elever i Högsby gymnasieskola. Visst datorstöd på modersmålet finns att tillgå i matematik. Enligt rektor efterfrågar de nyanlända eleverna inte särskild hjälp i studierna på sitt modersmål utan föredrar undervisning på svenska. Rektor hänvisar även till att det saknas särskilda medel för studiehandledning för nyanlända.

Enligt läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94¹⁶, måste skolans verksamhet utvecklas så att den svarar mot uppställda mål. För att en skola ska utvecklas måste den fortlöpande ifrågasätta sina undervisningsmål och arbetsformer, utvärdera sina resultat och pröva nya metoder. Skolverkets allmänna råd för kvalitetsredovisning¹⁷ anger bland annat elever med annat modersmål än svenska som en grupp elever vars situation bör redovisas. Över tid bör också fördjupade utvärderingar av verksamheten för dessa elever redovisas. I kommentarerna till Skolverkets allmänna råd för kvalitetsredovisning anges att det är viktigt att de ansvariga särskilt uppmärksammar och analyserar situationen för barn och ungdomar som nyligen anlänt till Sverige. Högsby gymnasieskola följer upp de nyanlända elevernas resultat på individnivå och strävar efter att anpassa undervisningen för varje elev. Lärarna informerar elev och föräldrar om elevens kunskapsutveckling vid utvecklingssamtal varje termin. Skolans rektor uppger att han totalt sett är nöjd med kunskapsresultaten. Intervjuade lärare framhåller att naturvetenskapliga ämnen kan utgöra problem för nyanlända elever som inte har läst dessa ämnen tidigare. Vid granskningen framgår att skolan gör viss återkommande utvärdering av nyanlända elevers utbildning. Skolan saknar dock sammanställningar av nyanlända elevers kunskapsresultat och dokumenterade utvärderingar av sitt arbete med nyanlända elever. I skolans kvalitetsredovisning för läsåret 2007/2008 redovisas inga resultat för nyanlända elever.

Skolinspektionen bedömer att Högsby gymnasieskola i högre grad måste kartlägga elevernas kunskaper för att kunna individanpassa undervisningen. Skolan måste också erbjuda nyanlända elever studiehandledning på modersmålet för att eleverna snabbare ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i olika ämnen. Skolan behöver vidare göra en mer systematisk, dokumenterad uppföljning och utvärdering av kunskapsresultaten för nyanlända elever för att ha tillgång till ett aktivt redskap i arbetet mot högre måluppfyllelse för dessa elever.

Huvudmannens ansvar

Det dokument för mottagande av flyktingar som finns i Högsby kommun omfattar, som tidigare nämnts, ansvarsfördelning kring mottagandet av flyktingbarn i skolan, men saknar riktlinjer för mottagandet av övriga nyanlända elever. Kommunen behöver

¹⁶ Avsnitt 1.2 och 2.6 i 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

¹⁷ Skolverkets allmänna råd för kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. (SKOLFS 2006:18)

därför utarbeta övergripande riktlinjer som omfattar alla nyanlända elever och se till att dessa riktlinjer förankras bland berörda parter i kommunen.

Enligt förordningen om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.¹⁸ ska barn som omfattas av förordningen tas emot i det offentliga skolväsendet så snart det är lämpligt med hänsyn till deras personliga förhållanden. Detta bör dock ske senast en månad efter ankomsten till Sverige. Enligt skollagen¹⁹ motsvaras skolplikten av en rätt till utbildning inom det offentliga skolväsendet. Eleverna i Fröviskolan 7-9 uppger vid intervjuer att det tagit ca två månader efter det att de anlänt till Sverige och Högsby kommun innan de fått börja skolan. Kommunen måste se över sin handläggning av mottagandet av nyanlända elever så att dessa elever får tillgång till skolgång utan dröjsmål.

Kommunen behöver vidare försäkra sig om att de elever som har rätt till modersmålsundervisning erbjuds detta ämne.

Av skollagen²⁰ framgår att den som är huvudman för en del av det offentliga skolväsendet ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning. Enligt Lpf 94²¹ måste skolornas verksamhet utvecklas så att den svarar mot uppställda mål. Huvudmannen har ett givet ansvar för att så sker. Skolverkets allmänna råd för kvalitetsredovisning anger bland annat elever med annat modersmål än svenska som en grupp elever vars situation bör redovisas. Över tid bör också fördjupade utvärderingar av verksamheten för dessa elever redovisas. I kommentarerna till Skolverkets allmänna råd för kvalitetsredovisning anges att det är viktigt att de ansvariga särskilt uppmärksammar och analyserar situationen för barn och ungdomar som nyligen anlänt till Sverige. Som framgått tidigare i rapporten finns inga dokumenterade uppföljningar och utvärderingar av arbetet med nyanlända elever i Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola. Kommunen har heller inte gjort några uppföljningar av nyanlända elevers kunskapsresultat och situationen för nyanlända elever berörs inte specifikt i kvalitetsredovisningen för Högsby kommuns skolor år 2008. Skolinspektionen bedömer att kommunen behöver förbättra uppföljning och utvärdering av verksamheten för nyanlända elever.

Skolinspektionens rekommendationer/krav på åtgärder:

Skolinspektionen har i kvalitetsgranskningen identifierat ett antal områden som kommunen och skolorna måste åtgärda eller behöver förbättra för att nyanlända elever ska få en med andra elever likvärdig utbildning med god kvalitet. Nedanstående punkter visar vilka områden som måste åtgärdas respektive och inom vilka områden förbättringsåtgärder rekommenderas:

¹⁸ 4 § förordningen om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.

¹⁹ 3 kap. 1 § skollagen

²⁰ 1 kap. 12 § skollagen

²¹ Avsnitt 1 i 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

Krav på åtgärder

- Kommunen måste se till att nyanlända elever får tillgång till skolgång utan oskäligt dröjsmål
- Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola måste utveckla arbetet med att kartlägga elevernas kunskaper för att bättre kunna individanpassa undervisningen
- Åtgärder måste vidtas så att eleverna i Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola får tillgång till studiehandledning på modersmålet

Rekommendationer

- Kommunen bör utarbeta övergripande riktlinjer för mottagande av nyanlända elever i kommunen
- Kommunen behöver försäkra sig om att de elever som är berättigade till modersmålsundervisning erbjuds detta ämne
- Kommunen och skolorna bör förbättra arbetet med uppföljning och utvärdering av nyanlända elevers utbildning
- Fröviskolan 7-9 bör inventera och bedöma olika personalgruppers behov av kompetensutveckling avseende nyanlända elevers utbildning
- Fröviskolan 7-9 och Högsby gymnasieskola behöver utveckla arbetet med att integrera nyanlända elever i skolans sociala gemenskap

Uppföljning

Skolinspektionen följer upp detta krav på åtgärder inom sex månader från beslutsdatum. **Senast inom sex månader från dagen för beslutet, dvs. senast den 25 mars 2010 ska Högsby kommun redovisa till Skolinspektionen, avdelningen i Linköping, vilka åtgärder som vidtagits.**

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Rut Hård af Segerstad
Utreddare

I ärendets slutliga handläggning har också utredare Johan Nilsson och Iréne Sehlin samt enhetschef Lotta Kårlind deltagit.